

Oponentský posudok

na dizertačnú prácu Mgr. Kataríny Petriščákovéj: Symbolika hrobů se zbraněmi na konci eneolitu a na začátku starší doby bronzové na území Čech. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta v Prahe 2019 (Svazek I: 249 strán textu, Svazek II: Katalog lokalit 162 strán a 66 tabuliek).

Témou predloženej dizertačnej práce je veľmi aktuálna problematika, ktorá sa týka poznania spoločenských zmien v závere eneolitu a na počiatku doby bronzovej na území Čiech. Ide o zložitú epochu kedy končí na jednej strane dlhé obdobie doby kamennej a na strane druhej nastupuje nová éra doby bronzovej, v priebehu ktorej bola nielen med' vystriedaná bronzom, ale dochádza k výrazným zmenám aj vo vtedajšej spoločnosti. Ako základ, pre riešenie uvedenej problematiky si doktorandka zvolila hroby so zbraňami, t. j. artefaktmi, ktoré boli odvždy vnímané ako symboly a odznaky spoločenského postavenia, prestíže, bohatstva a moci.

Práca má logickú a pevne stanovenú štruktúru. Potvrďuje to aj hned' za Úvodom zaradená kapitola 2. Vojenstvo, zbrane a materiálna kultúra, v ktorej sa venuje identifikácii vojenstva v archeologických prameňoch, ďalej pojmu zbraň a počiatky zbraní, zbraniam v hrobových kontextoch atď. Pozitívne možno hodnotiť aj kapitolu 3., ktorá je venovaná Metodike práce, geografickému vymedzeniu, charakteristike vstupných dát, terminológii a teoretickým východiskám a cieľom práce.

Základným východiskom pre analýzu priestorového uloženia prídavkov v hrobách doktorandke poslúžilo takmer 500 hrobov so zbraňami z obdobia mladého eneolitu až staršieho úseku staršej doby bronzovej z územia Čiech. Ich detailný rozbor je predmetom nosných častí práce reprezentovaných kapitolami 4, 5 a 6. V nich sa postupne Mgr. Katarína Petriščáková venuje trom chronologicky za sebou nasledujúcim kultúram, t. j. kultúre so šnúrovou keramikou, kultúre zvoncovitých pohárov a únětickej kultúre.

Za pozitívum práce možno považovať, že autorka pri analýze pohrebného rítu a zbraní v hrobách všetkých troch spomenutých kultúr dodržiavala rovnako

nastavené kritériá a metodické postupy. Vďaka tomu sa jej podarilo zachytiť tak odlišnosti, podobnosti ako aj špecifiká vo výbave pochovaných so zbraňami. Treba však konštatovať, že celkovo nemala pri tom ľahkú úlohu, pretože najmä zo starých resp. starších výskumov chýbajú relevantné informácie o presnom uložení zbraní v hrobách. Problém bol aj s antropologickým určením pohlavia jedincov pochovaných v hrobách a preto sa prevažne musela opierať iba o archeologické určenie pohlavia („v tejto súvislosti minimálne v dvoch prípadoch s. 116 a 118 použila neštandardný výraz „archeologické pohlavie“ namiesto výrazu archeologické určenie pohlavia“).

Mgr. Katarína Petriščáková inšpirovaná prácami viacerých, najmä západných bádateľov, vyčleňuje vďaka detailným analýzám umiestnenia jednotlivých artefaktov, vzhľadom k telám pochovaných v hrobách tzv. symbolický priestor. Všetky artefakty uložené do tohto priestoru definuje ako symbolické artefakty reprezentujúce prestíž, status a moc. Tento symbolický priestor sa ukázal ako dynamický element, ktorý sa menil v čase počnúc kultúrou so šnúrovou keramikou, cez kultúru zvoncovitých pohárov až po únětickú kultúru. Práve identifikácia a zmeny tohto symbolického priestoru spolu so zmenami v pohrebnom ríte umožnili autorke charakterizovať premeny spoločnosti od mladého eneolitu do staršej doby bronzovej na území Čiech, čo bolo hlavným cieľom predloženej dizertácie. V tejto súvislosti by som sa doktorandky rád spýtal či sa dá, na základe tých detailných analýz umiestnenia jednotlivých druhov zbraní v priestore hrobu, identifikovať nejaké odlišnosti aj medzi jednotlivými regiónmi Čiech? A taktiež či pri spracovaní neuvažovala o porovnaní svojich záverov z územia Čiech s priliehajúcimi oblasťami Moravy, Poľska, Nemecka, Rakúska prípadne i Slovenska? Totiž napr. na Slovensku, v staršom a klasickom období únětickej kultúry, možno v hrobách so zbraňami sledovať spojenie dvoch mlado a neskoroneolitických (KŠK a KZP) predstáv, keď sa so zbraňami stretávame v symbolickom priestore hlavy a zároveň sa vyskytujú aj vo funkčnej polohe pri tele, resp. na tele (napr. Ludanice-Mýtina Nová Ves, Vinodol). Dokonca sa s týmto symbolickým systémom ojedinele stretávame v hrobách mužov ešte aj v nasledujúcej maďarovskej kultúre (napr. na pohrebisku v Jelšovciach).

V osobitnej kapitole (kap. 7) sa Mgr. Katarína Petriščáková zaoberala analýzou pracovných stôp na kovových dýkach. Napriek tomu, že na analýzu mala k dispozícii iba 18 exemplárov dýk (3 z KZP a 15 z ÚK) podarilo sa jej na nich doložiť stopy kutia, brúsenia povrchu a hrán čepelí. Analýzy pracovných stôp na artefaktoch zo záveru eneolitu a staršej doby bronzovej nie sú doteraz

v našom geografickom priestore početné. Teda získané výsledky možno považovať za prínos ku skúmanej problematike.

Doktorandka v dizertácii použila relevantné primárne i sekundárne pramene a literatúru. V práci uplatnila zaužívaný spôsob kolekcie a vyhodnotenia materiálu. Výsledkom dizertačnej práce je významný prínos pre poznanie spoločnosti a vojenstva v mimoriadne zložitom období, keď sa striedali dve významné epochy európskeho praveku: eneolit a doba bronzová. Aj keď v práci bola problematika symboliky hrobov so zbraňami spracovaná iba na území dnešných Čiech, získané poznatky budú využiteľné aj v širšej oblasti strednej Európy.

V dizertačnej práci, ktorá je napísaná v slovenskom jazyku sa na niekoľkých miestach vyskytli formulácie prevzaté z českého jazyka, čo však je zrejme prirodzené, pretože Mgr. K. Petriščáková už dlhodobejšie žije v Českej republike. Ešte možno upozorniť na jednu nepresnosť v citácii literatúry. Antropologickú analýzu starobronzovej populácie na pohrebisku v Branči neuskutočnil v roku 1970 Milan Hanuliak, ale Matej Hanulík (vid' chybnú citáciu v texte na s. 205 a v súpise literatúry na s. 221).

Formálna úprava druhej časti práce, ktorá obsahuje súpis lokalít, mapy a tabuľky, je na štandardnej úrovni.

Konštatujem, že predložená práca Mgr. Kataríny Petriščákovvej spĺňa požiadavky kladené na dizertačné práce, predbežne ju klasifikujem ako prospela a odporúčam, aby na základe obhajoby jej bola udelená vedecko-akademická hodnosť **philosophiae doctor** (PhD.) vo vednom odbore archeológia.

V Bratislave, 9. 8. 2019

Prof. PhDr. Jozef Bátora, DrSc.